

NURETTİN TOPÇU'NUN DÜŞÜNCE DÜNYASINDA FELSEFE-MİLLİYETÇİLİK GEÇİŞMELERİ VE MİLLET, YURT, DİN SFERLERİ

İdiris DEMİREL*

Özet

Varlığın; felsefe, ahlâk ve çeşitli siyasal akımlar gibi nişleri, insanî-toplumsal dünyanın, asırlardan beridir en önemli gerçeklikleri arasında yer almaktadır. Bu gerçekliklerin mevcudiyetlerini, geçirdikleri dönüşümlerle beraber, millet, yurt (vatan) ve din gibi tanımlayıcı karakteristik sferler eşliğinde korumaya ve sürdürmeye devam ediyor oluşları, onları, entelektüel dünyanın da konusu hâline getirmiştir. Bu minvalde Türk düşüncesinin farklı isimleri çeşitli değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu çerçevedeki çözümlemelere merkezî bir yer veren düşünürler arasında Nurettin Topçu (1909–1975) da yer almaktadır. Bu makaledeki amaç, Topçu'nun düşünce dünyasını bütün yönleriyle serimlemek değildir. Amaç, onun, anılan temalar üzerine yoğunlaşan değerlendirmelerine, felsefe-milliyetçilik geçişmeleri eşliğinde yeni dikkatler getirmeye çalışmakla kayıtlıdır.

Anahtar Kelimeler: Nurettin Topçu, Felsefe, Milliyetçilik, Millet, Yurt, Din.

The Transitions of Philosophy-Nationalism and the Spheres of Nation, Motherland, Religion in the Thought Terrain of Nurettin Topçu

Abstract

The niches of being as such the philosophy, ethic and various political thoughts have been among the most important realities of the humanistic-social world for centuries. The self-preservation and sustainability of these realities, along with their transformational experiences, accompanied by the comprehensive characteristic spheres like the nation, country (motherland) and religion have

* Yrd. Doç. Dr., Bilecik Üniversitesi, İİBF Kamu Yön. Böl.

already made them the subjects of the intellectual world. The distinct intellectuals of Contemporary Turkish Thought have undertaken the various assessments on the regarded subjects. Nurettin Topçu (1909-1975) is also among these intellectuals who centre upon the essays within this framework. The aim of this article is not to present all aspects of Topçu's thought terrain. It rather tries to address the new proposals about his focused appraisals on the regarded themes accompanied with the transitions of philosophy-nationalism.

Key Words: Nurettin Topçu, Philosophy, Nationalism, Nation, Motherland, Religion.

1. GİRİŞ

Nurettin Topçu, Cumhuriyet döneminin en kaydadeğer düşünürlerindendir. Felsefe doktorası yapmış bulunması hasebiyle akademik olarak felsefecidir. Topçu'nun ismi Anadoluçuluk ve onun etrafındaki belirlemelerle özdeşleşmiş hâldedir. Topçu'nun düşünce dünyasında; Anadolu (Türkiye), Türklüğün kendisini bir yurt kılmasıyla, Türklük de, Anadolu'nun kendisini bir millet kılmasıyla varolmuştur. Bundan sebep, Türklüğün; yeni bir ruhla ivmelenen tarihi Anadolu'da başlarken, Anadolu'nun; tarihin gün yüzüne yeni bir '*hareket*'le yurt kınılarak çıkışı da Türklükle başlamaktadır. Başka bir söyleyişle, Türkler ve Anadolu; millet ve yurt, biri diğerini, ufukları metafizik idealler ile belirlenen bir tarihin bağrında var-kılmak suretiyle oluşmuşlardır. Millet ve yurdun, tarih yoluyla mayalanmasıyla; yeni bir '*hareket*'e, felsefesini bu '*hareket*'ten devşiren bir ruha, onu besleyen ve Mevlâna'larla Yunus Emre'lerin, "Hacı Bektaş'ların, Hacı Bayram'ların imaniyle" akıp gelen arı duru bir tasavvuf zenginliğine... ulaşılmıştır. Bu 'zenginlik' ve 'ruhun maddesi gerekliliği' içinde şahsiyet sahibi olmaları beklenen insanların haklarını temin ve korumak üzere biçimlendirilen bir milliyetçi; Anadolu; İslâmi; ruhçu sosyalizm ile hem "otoriteli", hem "mesuliyetli" bir devlet-idrakine de aynı güzergâh üzerinde/n yer açılmıştır. Ve fakat Topçu'nun düşünce dünyasının bu tematik analizi bağlamında mutlaka ki bir özelleme yapmak gerekiyorsa eğer, onda her hâl ve şart altında söz konusu edilen titizlenmenin özü itibarıyla, derin bir Anadolu titizlenmesi olduğu söylenmelidir. Onun bütün yapıp-etmeleri bu titizlenmenin mukadder süre ve açılımlarıdır. Mevzu titizlenme bir "savaş hazırlığı" gibidir çünkü ona göre "Anadolu'nun kurtuluş savaşı, ruh cephesinde henüz yapılmamıştır." (Topçu, 1998e: 11, 325, Kara, 2000: 18-19, Kara, 2006: 245-246) Topçu'nun düşünce dünyasının en önemli nirengileri, ortaya özetle işte bu *Türkiye üzerine titizlenme* hattında, kendi ifadesiyle "Türkiye dâvası" etrafında (Topçu, 2006: 89) çıkmış durumdadır.

Ana mefhumlar civarında, olumsuzlamaları da vurgulanarak bir daha durulacak olunursa; burada kendisinin temel yaklaşımlarından bahsedilen, aslolarak İslâmı temel alan ama siyasal-islâmcı olmayan, aslolarak milliyetçiliği temel alan ama ulusalcı yahut turancı olmayan bir düşündürdür. (Topçu, 1998e: 36) Ve o, kendisi için esasın, şahsiyetçilik olduğu ama bireysellik olmadığı, otoriter bir devletin olduğu ama sağ (faşizm) ve sol (komünizm) biçimleriyle totaliteryanizmin olmadığı (Topçu, 1998a: 15)¹, sosyalizmin; milliyetçi-İslâmî-Anadolucu-ruhçu bir sosyalizmin olduğu ama Marksizmin olmadığı bir düşündürdür. Onunkisi gayri-Marksist bir sosyalizmdir. “İnsan haysiyetini koruma azmı” ve “kul hakkı dâvası”dır. Bu sosyalizmde, özel mülkiyet, sosyalist düzlemdeki genel geçer yaklaşımların aksine vazgeçilemez bir haktır. Korunması gereken bir kazanımdır. Muhteremdir ve mukaddestir. Kendi cümlesiyle: “...alın terinin meyvası olan mülke hürmet ederek sade üretimi sosyalleştirici bir çalışma nizamı. Bu Anadolu’nun sosyalizmidir.” (Kök, 2007: 16–20, Topçu, 1998e: 63, Topçu, 2010: 79)² Gayri-Marksist sosyalizm, Marksizmden ayrıca Avrupamerkezci olmamasıyla da ayrılır. Bu sosyalizm, Anadolu’nun tarihinden, yurt-kınlınsından ve Türklüğün mayalandırmasından kaynaklanmış olma bağlamında yerlidir. Milli varlığı esas alması yönüyle ‘enternasyonal’ değil milliyetçidir. İslâmî bir artalandan ve insanın anlamlı ve amaçlı bir varlık olduğu yönündeki perspektiften beslendiğinden dolayı da maddeci-materyalist değil, metafiziksel, idealist, ruhçudur.

2. VARLIK, DÜŞÜNCE VE HAREKET

Topçu, Cumhuriyet dönemi Türk düşüncesini Maurice Blondel (1861–1949) ve onun “Hareket” felsefesi ile tanıttıran isimlerden olmuştur. İşbu felsefe, esasları, Blondel’in “*L’Action: Essai d’une Critique de la Vie et d’une Science de la Pratique*” (Hareket: Hayatın Eleştirisi ve Pratiğin Bilimi Üzerine Bir Deneme) adlı eserinde ortaya konulan bir felsefedir. Hareket düşüncesi, Blondel bir yana Topçu’nun da çeşitli eserlerinde ‘varlık’ ile ‘düşünce’ meseleleriyle ve kendi milliyetçilik tutumuyla olan ilgileşimi içinde daha da rafineleştirilmiştir. Açıkçası, Topçu, çap ve yetkinlik

¹ Sosyalizm gibi bir diğer siyasal kavram ‘totalitarizm’ de, Topçu’da alışlageldiğinden dışında kullanılmakta, “hür totalitarizm” terkibine yer verilmekte, kavram, kendisiyle hiç de bağdaşmayan demokrasi, millet iradesi, adalet ve mesuliyet esasları ile birlikte işlemselleştirilerek farklı bir ifade aracına dönüştürülmektedir. Bkz; (1998a: 15)

² Şahsiyet babında, Topçu, kendi irademizden kaynaklanan şahsiyetimizin de esasta milli kültürümüzün bir ögesi olduğu düşüncesindedir. Ona göre, milli kültürümüzü de ırkımızın, tarihimizin mayasıyla yoğurmaya, dinimizin ruhiyle doldurmaya ve yurt topraklarında/n beslemeye mecburuz. Bkz; (1998e: 161); Özel mülkiyet vurgusu için ayrıca, Bkz; (1997a: 45, 99)

itibarıyla, altında kesinlikle kalmadığı, Blondel felsefesinin ‘Türkiye temsilcisi’ konumunda değildir. O, orijinal ve yenileyici bir düşündürdür. Mevzu yaklaşımı kendi değerlendirmeleriyle hem rafine etmeyi, hem de Anadoluculuk yani Anadolucu-milliyetçilik anlayışıyla bütünleşik kılmayı gözetmiştir.

2.1. Mutlak Hakikate Doğru Hareket Felsefesi

Hareket felsefesi ile yapılmak istenen, insanın, doğal biçimde yönelmek istediği tabiat-üstüne; *ruhun faaliyetiyle* ulaşmak -ruhun faaliyeti ile çünkü Kantçı bir bakışla söylendikte, maddî-fiziksel veya bedenî fenomenal boyut, tabiatın olgusal düzeni içinde; zorunluluklar düzleminde kalmaktadır- ve tabiat-üstüne ulaşmanın, “irade” ile hareket sayesinde nasıl mümkün kılınabileceğini göstermektir. Hareket felsefesi bu niteliğiyle, tabiat-üstü ile akıl arasındaki uygunluğu aramakta, varlık ve düşünce arasındaki boşluğun ihatasına yönelmekte ve kendisini insanın düşünce ve hareketinde ifade eden iradenin *a priori* yapısı üzerine bir özdüşünümSELLİK olmaktadır. Hareket olgusuna felsefenin dışında ayrıca sosyolojik açıdan da yaklaşılabilmektedir. Bu takdirde sosyal bilimlerin ve onun içinde çeşitli ekollerin, birbirlerinden, insanî ‘tutumları’ (conduct) ‘hareket’ (action) veya ‘davranış’ (behaviour) olarak sınıflandırma itibarıyla da ayrıldığına şahit olunacaktır, zira psikolog ve biyologların, özellikle de genetikçilerin ‘davranış’ gördükleri yerde sosyologlar ‘hareketi’ görmektedirler. Sosyolojinin içinde Weberyenler ve sembolik etkileşimcilerin ‘hareketi’ görme eğiliminde oldukları yerde ise yapısalcılar, özellikle de Marksistler ‘davranış’ görmektedirler. (Kök, 2007: 16, Gündoğan, 2006: 16, Cevizci, 2002: 190–191, Bruce ve Yearley, 2006: 3) Tekraren, Blondel’den Topçu’ya gelindiğinde de hareket; hem aynı merkezilik vasfını hem de tabiat-üstü ve varlık dolayımalarında biraz önce temas edilen metafizik içerimleri taşımayı sürdürmektedir. Buradan şöyle bir sonuca ulaşılması da mümkündür: Topçu’nun, benimsediği ve gelişmesine katkı sağladığı hareket felsefesi ile muayyen bir sosyalizmi olumlayan milliyetçi ‘tutumu’, hem olumsuzlanan Marksizmle sadece ideolojik olarak değil, felsefi ve sosyolojik olarak da net biçimde ayrırmakta hem de daha önemlisi yekdiğeriyle geçişen bir güzergâhı izlemektedir.

Hareketin, fertten doğarak ve aile-cemiyet-insanlık nişlerinden geçerek sonsuzluğa; mutlak hakikate doğru yol aldığını, Topçu’ya göre, ortaya koyan, hareket felsefesi olmuştur. Bahse konu felsefenin zemininde, toplum düzenine ait hareketler, ferdî varlığımızla Allah arasında bir köprü teşkil etmektedir. Aile, millet ve medeniyet; sonsuzluk ve evrensellik temayülünü kendinde yaşatan ferdî hareketten doğmakta ve hareket, bu mânada, -Blondel’den mülhem söylendiğinde- insanla Allah’ın bir terkibi

olmakta, hareketlerimizde îman ve irade şeklinde beliren ilahî yardım, onlara, tabiata-aşkın bir vasıf vermekte ve dinî bir kıymet kazandırmaktadır. Topçu'ya göre: Âlem, üç şeyin bütünüdür; varlık, düşünce ve hareket. Varlık; hareket noktası, kendisi de bir hareket, hareketin bir ifadesi ve 'bizde içselleşmesi' olan düşünce; kılavuz, hareket ise hayatın gayesi gibidir. Felsefi yönden değerlendirildiğinde tam ve şumullü mânada hareket, insanın kâinatla hemâhenk davranışdır ve insanın kâinatla hemâhenk davranışı, onu itaatla, sevgiyle takip edişi, gerçek anlamıyla harekettir. Hareket bu mânada insanın kâinata içten iştirakidir. Topçu'daki bu kâinata ya da tabiata vurgu, onunla hemâhenk davranış, onu itaatla, sevgiyle takip ediş gibi temaların, özellikle Stoacı felsefede de yoğun olduğu ya da bu tür vurguların Stoacı bir felsefeden tınılar taşıdığı söylenmelidir. Misalen Çiçero, gerçek yasayı, "*tabiatla uyum halinde bulunan haklı mantık* (True law is right reason in agreement with nature") olarak alır ve bu yasa (ile hükümet) olmazsa, bir ailenin, bir şehrin, bir milletin, insan türünün, fizikî âlem ve kâinatın kendisinin de varolamayacağını söyler. Benzer biçimde Köle Epiktetus ve imparator Marcus Aurelius da söz konusu edildiğinde Stoacılığın yine "tabiatla ahenk içinde yaşamak" düşüncesi ekseninde konsantre olduğu görülecektir. Bu felsefede, tabiat, bütün kâinat (cosmos)'tır ve tabiata uygun yaşamak demek onun içinde kaim bulunan ahenk ve düzenliliğe yönelerek onunla işleyiş halinde olmak demektir. "Her şeyi yöneten bir hareket ilkesi" (one principle of action that governs all things) demek, insanın kendisiyle bir olması, *kendini bilmesi* ve insanın kendi amaçları ve akli ilkeleriyle uyum halinde davranması demektir. Bu yaklaşımın; dolayısıyla metafizik içerimleri haiz Stoacılığın, "Birçokları tabiatı severler, ancak sevgilerini tamamlamaktan korkarlar. Onda nihayete kadar gitmeğe cesaretleri yoktur. Eğer gidebilselerdi bütün tabiat varlıklarının arkasında gülümseyen sonsuzluğun yüzünü görürlerdi" (Topçu, 2010: 137) diyen merhum Nurettin Topçu'nun da felsefesini etkilediği barizdir. (Ebenstein W., 2005: 65-66, 73, Ebenstein W. ve Ebenstein A., 2000: 129 vd, Cicero: 138)

Topçu'nu durduğu yerde insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan esaslı surette ayıran vasfı, sahip bulunduğu irade ve hürriyet olmaktadır. Ki, tabiat meselesinde olduğunca hürriyet meselesinin de altı çizilmelidir. Zira Topçu, hürriyeti bir 'vehim' olarak gören Spinoza'ya kısmen hak vermekle beraber, en son uçta hürriyetin bulunduğu kanaatindedir. Ona göre, hareketlerimizde hürriyet ile determinizmin ikisinin de payı görülmekte, ama insan; hareketiyle tabiatın determinizminin üzerine çıkmaktadır. Determinizm yahut zorunluluk (necessity) ile hürriyet (freedom) arasındaki gerilimin, modern dönemde özellikle Kant'ta baskın bir gerilim olduğu zikredilmelidir. Daha sonraları Hegel, onu, Avrupamerkezci ideolojik şartlanma çerçevesinde, Protestan-Germanik dünyanın üstünlüğünün parametrelerinden biri kılacak ise de, öncesinde ve değinilen gerilim

bağlamında Kant, insanın fenomenal yönüyle zorunluluklar, determinizm dünyasında yaşarken, ‘numenal’ (things-in-themselves) yönüyle hürriyet dünyasında yaşadığını söylemekteydi. Bu gerilime ilişkin bakışı itibarıyla Topçu’nun Spinoza’ninkine değil, Kantçı bir perspektife yakın durduğu anlaşılmaktadır. (Topçu, 2005: 69-70, 1998d: 47, Ebenstein W. ve Ebenstein A., 2000: 474) Sonuçta işbu hürriyet marifetiyle, merkezinde mesuliyet bulunan ahlâk, hür iradenin güvenilir bekçileri konumundaki disiplin ve inzibat kimliğiyle ortaya çıkmakta ve vatandaşın ahlâkı, hareket yani iş ahlâkı veya vazife ahlâkı biçimini almaktadır. Başka bir açıdan söylendiğinde, gerçek hareket, önce hareketin sahibi olan insanda başlamakta dolayısıyla önce bir hareket-iradesi sübût etmektedir. Bu hareket-iradesi, tabiat-üstüne; sonsuz imkânlarla yüklü kâinata çevrilmekte, sonsuzluğu hedeflemekte, meyvesini sonsuzlukta vermektedir. Topçu açısından, sonsuzluğun sınırına kadar götürülebilen ve orada sonsuzluğa teslim edilen hareket, tam ve muvaffak olmuş bir harekettir. Ve ahlâki vasfını taşıyan iş/hareket de esasen budur. Herhangi bir âlem tasavvurunu, ortaya, *varlık* olmaksızın koyabilmek nasıl imkânı gayrikabil ise, insanı, hareket hadisesini yok sayarak düşünmek de öylece abestir zira varlığımızın her an yenilenmesi ve kendi kendisini daima sonsuzluğa yöneltme isteğiyle yeniden yaratması, ancak hareket ile gerçekleşebilir. (Topçu, 1998d: 26, 31, 1998e: 17-22, 147, 1997c: 15, 18, 132, 2001: 24)

2.2. Hareket Felsefesi İle Aynı Ahlâki Gayenin Süreği Olarak Milliyetçilik

Topçu’nun felsefesi, Batılılaşmanın baskısı altındaki Türk düşüncesini belirgin biçimde etkileyen ve resmi bir koruma zırhı da kazanan pozitivist epistemoloji ve ideolojinin zıddına, dünyayı; anlam ve amaçtan yoksun bir doğrultuda, salt materyaller temelinde, maddeden, mekanist işlerliklerden ve determinist süreçlerden mürekkep bir olgu olarak görmemekte, bu felsefi tutum bilakis, onun, millet, yurt, din sferleri için de gereken metafizik ve idealizme zemin hazırlamaktadır. Merhum için, “Millet kültürünü yoğuracak olan felsefenin hamurunda din kültürü vardır” (Topçu, 2010: 22) ve onun bu çerçeve içindeki felsefesi, materyal ile belirlenen “hakikat düşmanı” bir gerçeklik dayatmasına karşı isyan etmeyi, “isyan ahlâkı”nı iktiza etmekte ve bu ahlâk Topçu’da, ortaya, hem felsefi düzlemde bir ide olarak, hem pratik düzlemde meşruiyet zemini İslâm olan bir milliyetçi “hareket” olarak çıkmaktadır.

Topçu, epistemolojik ve ideolojik bakımlardan rölativizme karşıdır. Bu karşıtlık Hareket felsefesi için de varittir. Onda Hareket felsefesi nasıl ki, bu karşıtlığıyla, ‘göreceli/rölatif’ olan değil, ‘mutlak’ olan hakikate yönelmişse, milliyetçilik de salt bir siyasal akım yahut ideoloji değil, evvela

bir dâva olarak aynı bir ‘mutlak’ (‘göreceli/rölatif’ olmayan!) hakikate yönelir Özcesi, gerek Hareket felsefesi gerekse milliyetçilik, Topçu’da, “Allah’a götüren bir yol” vasfıyla, aynı ahlâkî amaca yönelmeyi temin etmekte, bu üst ahlâkî gayenin ortak kesişim minvalinde felsefe ve milliyetçilik yekdiğeriyle geçmiş olmaktadır. Ki, Türklük özelinde bakıldığında, ‘haksızlığa isyan (ahlâkî)’, görülecektir ki, “Türklüğün, bütün insanlık içinde hayranlıkla anılan ahlâkî karakterinin özelliklerindendir.” Tekraren, Topçu, Hareket felsefesini ‘Allah’a götürücü bir yol’ olarak gördüğünü zikreder. Benzer biçimde, kendi milliyetçiliğini, “İnsanlığı Allah’a doğru yüceltmekten başka gaye gütmeyen milliyetçiliğimiz” ve “Milliyetçiliğin temeli ahlâk davasıdır” diyerek sabitler. Bir felsefenin, metafiziksel erimi -Analitik felsefeye göre böyle olmamakla beraber- elbette ki tartışılır bir meseledir. Ki burada, ismi, *din-dışı bir sistematik bilgi yapısı olarak bilimin* kurucuları arasında geçen Francis Bacon (1561–1626)’un da, kuşkusuz Hareket felsefesi özelinde değil ama genel olarak felsefe bağlamında benzeri bir bakışı ortaya koyduğu hatırlanabilir. Bacon’a göre, felsefeyle sathî bir uğraş, ateizme kapı aralarken, onda derinleşme, insanı, dine götürmektedir. (Topçu, 2010: 46, 140; 1998c: 114, 2005: 190-192, Knowles, 2001: 159)³ İlâveten, Türkiye için bir tür resmi akım ve Tek-parti ideolojisi olan pozitivistimin dışında, metafiziği olumlayan bir felsefenin benimsenmesi kuşkusuz, Türkiye’ye gerek maddesi gerekse ruh hâlleri itibarıyla yaşatılan sıkıntıların kaynağı konumundaki zihniyet ve politikaları kabullenmeme anlamına da gelmektedir. Topçu’nun felsefi tutumu ayrıca az önce belirtildiğince millet, yurt ve din sferlerinin gerçekliklerinin dışında da değerlendirilemez. Nitekim Topçu’nun önemini artıran da tam olarak bu kapsayıcı perspektiftir. Yani aynı anda hem kendi ülke birikim ve gerçekliği ile milliyetçi hareketini hem de Batı felsefe ve gerçekliğini idrak etmek ve onları yeni bir epistemolojik ve siyasal hamle gücü ve iradesi yoluyla yekdiğeriyle geçişen bütünleşik bir tarzda değerlendirebilmek.

3. FELSEFE VE MİLLİYETÇİLİĞİN GEÇİŞMESİ BAĞLAMINDA MİLLET, YURT, DİN SFERLERİ

İnsan kütleleri, coğrafya ve zaman; bu üç realite, çıplak nitelikleriyle de kuşkusuz binlerce yıllık bir varoluşa sahip idiler. Lakin bu durum, mevcut görünüm ile hâliyle varlık bilincinden yoksun bir varoluş anlamına gelmekteydi. İşbu İnsan kütleleri, coğrafya ve zaman, bir biçimde, belirli değerlerin etrafında bilinç ve irade ile toplanılması suretiyle yeni tezahürler

³ Bacon’un, sözlerinin İngilizcesi ise şöyle: “*A little philosophy inclineth man’s mind to atheism, but depth in philosophy bringeth men’s minds about to religion.*” Bkz; Elizabeth Knowles (2001: 159)

kazanmış ve *tarih* içinde millet, yurt ve din sferleri belirginlik ve yaygınlık sergilemişlerdir. Millet örneğinde bakıldığında insanî-toplumsal düzlemdeki ona değgin yeni tecelliler, varlıklarını yeni yaratıcı hareketler sayesinde kesbetmişlerdir. Bu yaratıcı hareketi misalen Fransızlar; dil ve kültür, Almanlar; ırk/soy, İngilizler; ekonomi nişlerinden almışlardır. Türklük ise ontolojik ve etik düzlemde varlık bilinci anlamına gelen bu yapıcı hareket ile yaratıcı aşkı, din sferinden; İslâm dininden, onun âleme yayılma idealinden devşirmiştir. Topçu'nun kendi sözleriyle: 'Millet vücudundaki iskeleti kaplayan uzviyet olan milli tarihimizi bu topraklara eken vakıa, bütün gazilerin kılıçlarının kabzalarında kazılı olan Allah adı ile millet-şehitlerimizin son nefeslerinde yazılı olan şehadet kelimesiydi.' (Topçu, 1998b: 28, 1998e: 121-122, 2006: 68-73) Başka bir söyleyişle, Topçu'nun bakış açısıyla: Sadece muayyen bir felsefi hareket, muayyen bir milliyetçi hareket ile geçiyor değildir, söz konusu edilen millet ve din sferleri eğer Türklük ve İslâm ise Türkler bir millet olarak varlık bilinçlerini İslâm'dan devşirmekte, özcesi "bu topraklarda"; muayyen bir yurttan; Anadolu'da, Türk, Türkiye ve İslâm da birbirleriyle geçişmektedir.

3.1. Millet ve Yurt

Fransız, Alman, İngiliz... örneklerinden çıkılıp genel olarak bakıldıkta, milletlerin varlığında; dil, din, tarih, kültür, ahlâk, soy, yurt, iktisat... gibi, insanları bir arada tutmaya, ortak bilinç inşa etmeye ve bir nevi tutkal vazifesi görmeye yarayan değerlerin, nişlerin, vektörlerin (taşıyıcıların) pay sahibi bulunduğu görülecektir. Anılan birliktelik vesileleri, bütün milletlerin harçlarında kuşkusuz aynı miktarlarda karılmamakta ve fakat bu vektörlerin tamamının birden zayıf bulunduğu yerlerde de, adına millet denilen realite ortaya çıkmamaktadır. Anılan vektörlerin içinde farzen soya bakıldığında, Topçu'ya göre; soy, ırkçıların iddia ettiklerince bir millet vakıasına karşılık gelmez. Soy demek millet demek değildir. Ve zaten saf soya rastlamak da giderek güçleşmektedir. Lâkin hâl böyle olmakla birlikte, yakın geçmişin Almanyası gibi bir örnekte soy unsurunun, milli hayatta kuvvet ve millette irade birliği yarattığını da görmek gerekmektedir. Başka bir söyleyişle, millet gerçekliği, tek bir vektörün dolayımında tezahür etmemekte ama duruma göre, bu vektörlerin her birinin hayatiyetini artırmak aynı zamanda millet yolunda mücadele anlamına da gelmektedir. Konu Türklüğe gelince, yine Topçu yönüyle, '*bizim milliyetçiliğimiz, yani milletleşme hareketimiz*', on dokuzuncu asrın sonlarında yaşayan bir grup yazarın kafasında doğmuş değildir. Böyle bir iddiada bulunmak, gerçeklikle değil, ancak tarihten ve millettten habersiz-kalmakla ilgili olabilir. Bizim milletimiz, Orta Asya'dan kaynaklı Türk ırkından çıkmış ve dokuz yüzyıl önce de Anadolu'da kurulmuştur. Tekraren, "Milletimiz [...] Anadolu'da

İslâm medeniyetinin çevresi içinde kurul[muştur].” Ve “İlim ve hakikat gözüyle bakılınca, milliyetçiliğimizin 1071 Malazgirt zaferiyle başladığını görmemek kabil olmaz.” (Topçu, 2010: 103, 155; 2005: 190)

Oğuz boylarının müslüman olarak bu topraklara yerleşmeye koyulmalarıyla birlikte yeni bir tarih ve yeni bir millet varlığı da başlamış oluyordu. Türkmenler, Anadolu ile beraber, göçebelikten yerleşikliğe, iptidai inançlardan sonsuzluk iradesine, dolayısıyla da şamanlıktan İslâma sığınmışlardır. Milli tarihin ortaya koyduğu en büyük ve evrensel inkılâp, Türk'ün ruh ve ahlâkında İslâmiyetin gerçekleştirmiş olduğu inkılâptır. Topçu açısından, milletler, kendi tarihlerinin yaşına sahip içtimai şahsiyetlerdir ve milletler, tarihlerinden koparılınca yıkılır, ölürler. Topçu'nun, bizim milliyetçiliğimizin, yani milletleşme hareketimizin, on dokuzuncu asrın sonlarında yaşayan bir grup yazarın kafasında doğmuş olduğu düşüncesini benimsemediği az önce belirtilmişti. Bu çerçevede, ona göre, milliyetçiliğimizin şuuruna ilk ışığı, Moğol ve Haçlı istilalarına karşı Anadolu Türk kalesinin muhafızlığını yapan Selçuklular vermiştir. Milli birlik kurmak dâvasını daha başlangıçtan itibaren güden Osmanlılar da bu şuura sahip milliyetçi büyüklerimizdir. Fetret devrinden sonra milli birliği yeniden kuran Fatih Sultan Mehmet ve Türk-İslâm zincirinin, “içeriden” parçalanmasını engelleyen Sultan Selim, milliyetçilik dâvamızın asıl kahramanlarıdır. (Topçu, 1998e: 140-143)

3.2. Din ve Yurt

Topçu için, Türkler, ancak İslâmın kanadıyla yükselerek saadet ve fazilet semalarında uçmuşlar, özcesi İslâm, Türk'ün ruhu olmuştur. Ona göre, Panislâmizm iddiasıyla Türk ülkesinde Türklükten ayrı bir İslâm hayatına hasret çekme, bedenden ayrı yaşayan bir ruh hasreti gibidir. Dolayısıyla, -islamcıların yanılgılarının aksine- böyle bir şey yani sadece İslâm'dan ayrı bir Türklük değil, aynı zamanda Türklükten ayrı bir İslâm da, mümkün değildir. Millî coğrafya yurttur. Bu, milletin dayandığı esaslı realitedir ve “Anadolu'nun topraklarından kan, İslâm'dan ruh ve Türkün tarihinden hayat almayan Türk kültürü olmaz.” Bu çerçevede Türklüğe asıl ruhunu katan İslâm'a karşı açılan mücadele, millet varlığına çevrilmiş bir silahtır. (Topçu, 1998b: 161, 1998e: 140-143, 1997b: 32) Felsefî bir artalan ve milliyetçi bir perspektif eşliğinde, o, ‘din ve yurt’ vadisinde şöyle de der: *“Müslüman Anadolu'nun yanık toprağı üzerinde yaşayıp da ruh yapımıza İslâm'ın dışında temel aramak... normal bir beynin samimi düşüncesinin mahsulü olamaz. Böyle düşünmek için, bu memlekette bu toprağı tanıyıp sevmeden, bu milletin inandıklarına inanmadan, onun varlığına düşman bir irade ile yaşamış olmalıdır.”* Topçu bakımından, “Türk Milliyetçiliği için rönesans yapmanın zamanı gelmiştir.” Ve bu rönesans için de ‘yüzümüzü

kendimize çevirmemiz' gerekmektedir. "Bizi yaşatacak olan kuvvetleri kâh Turan'da, kâh Paris'te aramaktan birkaç nesil yorgun düştü. Kendi içimizde aramanın sırası gelmiştir." Kaldı ki bu bağ, yani Anadolu, Türklük, Milliyetçilik ve İslam bağı, iççeliği, geçişi... yeni de değildir. "Bizde rönesans hareketleri yapılmış mıdır?" diye soran düşünüre göre, geçmişte de Türk dünyası ancak İslâm medeniyeti içinde *uyanış hareketleri* göstermiş ve zaten çoğu Türk düşünürleriyle İslâm medeniyeti de daha başlangıçtan itibaren, bir Türk-İslâm medeniyeti halinde gelişmiştir. (Topçu, 1998e: 66 vd.)⁴ Yukarıdaki belirleme ve alıntılardan anlaşılabileceği üzere, Topçu, aşıkâr biçimde, milliyetçiliğini müslümanca duyarlılıkların gözetildiği İslâmi bir örgü ile İslâmi anlayışını da Türkiye'ye/Anadolu'ya ve Türklüğe ilişkin duyarlılıkların gözetildiği yerli-millî(yetçi) bir örgü ile dokumaktadır. Yalın bir söyleyişle ondaki Türkiye, Türklük ve milliyetçilik, müslümanlığı, müslümanlık da, yurt ve milleti; Türkiye ve Türklüğü dışılayan tasavvurlar değildir.

3.3. Anadolu

'Orta Asya'dan, bu topraklara Milât'tan 3-5 bin yıl öncesinden itibaren göçler gerçekleşmiştir. Daha sonra ise yaklaşık bin yıl öncesinden başlayarak Anadolu'ya gelen ve eski kavimlerin yanında yerleşen Müslüman Türkmenler söz konusu olmuştur. Bu Müslüman Türkmenler, Anadolu'nun yerli çocuklarıyla kaynaşmışlar, bu kaynaşma esnasında tarihin içinde büyük bir inkılâp vuku bulmuş ve Anadolu, Türkmen'in eliyle İslâmlaştırılmıştır. Bu yurttaki hakikaten de yeni bir medeniyet âlemi doğmuştur. Anadolu'nun "bizim olan" tarihinde, İslâm, ona yeniden ruh ve hayat vermiş, İslâm'ın bu ruh ve hayat verışı ise, onu Anadolu'ya getiren Türkmenlerin eliyle gerçekleşmiştir. Nitekim Topçu'nun milliyetçilik anlayışında, milli tarihe; medeniyetlerin Anadolu'da görülmeye başladıkları o ilk devirlerden yani binlerce yıl öncesinden değil de, bu topraklara Türk unsur tarafından İslâm ruhunun saçıldığı devirlerden, yani bin yıl öncesinden başlanması da işte bu nedenden kaynaklanmaktadır.' "Milli tarihimiz" sonuçta, buraya İslâm ruhu ile beraber yeni bir insan örneğinin, yeni insanî ve ruhî değerlerin girmesiyle, yeni bir bağlılığın doğmasıyla başlamış olmaktadır. Topçu, "bu el"in, "bu ruh"la, Anadolu'da buluştuğunu belirtmektedir: "*Türkmen'i de, İslâm dinini de Anadolu'da tanıdık. Bunlar, Anadolu'da bizim oldular. Anadolu'nun Müslüman olan Türkmen'i bizimdir. Onlar, Anadolu'ya*

⁴ Topçu bakımından, ırkı temel alan anlayışlar, milletin ne birlikte yaşamasına ne de güçlenmesine hizmet eder. Bu nedenle, hakim kılınması gereken milliyetçilik anlayışı, "ırk" esaslı, "maddecî" perspektif değil, Anadolu Türkünün 1071'den sonra geliştirdiği ruhçu milliyetçilik olmalıdır. Bir "millî rönesans" da ancak, böylesi bir ruhçu milliyetçilik sayesinde uç verebilir. Bkz; Sadettin Elibol, (2006 : 77)

yerleşirken, Anadolu binlerce yıllık tarihe ve zengin medeniyetlere sahip olmuştur. Türkmen'in Anadolu'ya getirdiği bir inkılâptır, yeni bir ruhdur. İslâm olmadan evvelki Anadolu insanı bize benzemiyor. İslâm onun ruhunu değiştirmiştir. Bu ruh başkılığı sebebiyle biz, Anadolu'nun İslâm'dan evvelki tarihini yakından benimseyemiyoruz..." (Topçu, 1998e: 110-114, 2006: 73)

3.4. Türklük, Devlet ve Milliyetçilik

Nurettin Topçu, milliyetçilik anlayışının dayandığı esasları, din, yurt, soy, dil, devlet ve iktisadi sistem vektörleri üzerinden meczeder. Nitekim ona göre milliyetçiliğin birinci/l dayanağı İslâm'dır. Bir din olarak İslâm; milleti, milletin ahlâkını, örfünü, kalbini... yoğurmuş ve adına Türk-İslâm medeniyeti denilen büyük insanlık birikimine kaynaklık ederek onu yönlendirmiştir. Yurt ve soya gelince, büyük yurt Anadolu toprağı, soy ise Oğuz çocuklarının soyudur. Oğuz Türkleri bu topraklarda aslını kaybetmeden erimiş, kaynaşmış ve soyumuzun esas kaynağını oluşturmuşlardır Dilimiz, bu ülkede, yüzlerce yıllık tarih içinde olgunlaşarak varlık kazanan müşahhas Türk dilidir. Dolayısıyla ferdî isteklerin icadı olan mücerret ve hayatsız dil, bir millî dil olamaz. Devlete gelince, devlet, milletin iradesini yaşatan merkezîyetçi, otoriteli ve mesuliyetli devlettir. Orta Asya'da pek çok devletler kuran Türk boyları, bu devletlere 'merkezîyetçi, otoriteli ve mesuliyetli' bir hususiyet aşılayamadıklarından dolayı, devleti taksim etmişler ve pâyidar olamamışlardır. Bu bütünlük içindeki iktisadi sisteme gelince, o da halkın sosyal ihtiyaçlarını karşılayan ve milletin her ferdini iş ahlâkıyla seferber eden ruhçu sosyalist sistemdir. (Topçu, 1998e: 151, 2010: 109)⁵ Topçu bakımından biz Türkler, millî kültürümüzü ırkımızın ve tarihimizin mayasıyla yoğurmaya, yurt topraklarıyla beslemeye, dinimizin ruhuyla doldurmaya mecburuz. Zira tekraren, "Anadolu'nun topraklarından kan, İslâm'dan ruh ve Türk'ün tarihinden hayat almayan Türk kültürü olmaz... Bu dâva, milletimizin ... şahsiyeti dâvasıdır. Bu şahsiyet, bir felsefî sistem içerisinde yoğrulur... Millî kültürümüzün örgüsünden başka bir şey olmayan şahsiyetimiz ancak kendi irademizin eseri olmalıdır." (Topçu, 1998e: 161) Bu fasılda sonuç olarak Topçu için, milliyetçilik düşüncesinin üzerine örüldüğü zeminin, millet, yurt ve din sferlerinin ilmeklerinin yekdiğeriyle dokunmasıyla inşa edilen felsefî bir zemin olduğu görülmektedir. Burada felsefî bir dikkatle zenginleştirilen temel motivasyon ve "hareket" kaynağı İslâm'dır. Türklüğü, İslâmsız anlamının imkânı yoktur. Ama en az bunun kadar önemli olarak İslâm da, bu yurttan; Türkiye'de görülen tarihî işlevin ve sağlanan tekâmülün eşliğinde varlık

⁵ Mesuliyet ve otorite babında Topçu, ancak otoriteyi; ama mesuliyetten, aşktan ve şefkatten ayrılmayan bir otoriteyi yaşatan devletin büyük devlet olabileceğini söyler. Otorite bu hâlde hakimiyettir ve milliyetçi devletin de ilk vasfıdır. Bkz; (2003: 15)

alanında tecelli eden Türklükten sarfi-nazar edilerek anlaşılabilir değildir.⁶ Asya'dan gelen Oğuzların, kendi soylarını bütünüyle yitirmemiş olmalarıyla beraber, Anadolu kazanında diğer unsurlarla birlikte yoğrularak, eriyerek, kaynayarak, kaynaşarak bütünleşmeleriyle, tarih içinde; tarih yoluyla vücuda yeni bir millet gelmiştir. Hacı Bayram-ı Veli'nin, "*Nâgihan ol şâr'a vardum, ânu ben yapılır gördüm; Ben dahi bile yapıldum, taş u toprak âresinde.*" deyişinden mülhem söylendiğinde -taş u toprak âresinde- bir taraftan yurt milleti, bir taraftan da millet yurdu yapmış yahut var-kılmıştır.

Türklük ve Türkiye gibi Türk dili de varlık sahasına yüzlerce yıllık bir tecrübe ve zenginlik ile çıkmıştır. Öyle ki 'kişisel' yönlendirmeler ve mücerret planlamalarla ortaya konulan 'uydurma' bir dil, ne kadar zorlanırsa zorlansın Türkçe yerine geçemeyecek ve milli birliğe esas teşkil edemeyecektir. Ferdî hürriyetin ve özel mülkiyetin korunmaya devam ettiği, İslâmî; ruhçu; milliyetçi bir sosyalist sistem bu milli birliğin iktisadi cephesini oluştururken, aynı anda hem otoriteli hem de mesuliyetli/merhametli olan devlet; millet, yurt ve din sferlerini bu milliyetçi minvalde daha da tahkim etmektedir. İlâveten belirtilmelidir ki, Topçu; Türklükten, Türk Milliyetçiliğinden, hatta Türk ırkından bahsettiğinde bile Türklük "ırkı", "kavmî" veya "etnik" mânâda bir Türklük değil, Anadolu'nun İslamlaşma "hareketi" ile mayalanmasıyla ortaya çıkan dolayısıyla da kendi kavim-soy-sop-etnitise temellerini aşan bir Türklüktür. Değilse eğer "Hakikatte, bin yıllık tarihimiz içinde ortaya konmuş olan Anadolu müslüman Türk kültürünü, örfleri, folkloru, edebiyatı ve güzel sanatlarıyla, tasavvufu ve tarikatlarının felsefesiyle, İslâmî ahlâkıyla bir potada yoğurmak, dâvanın esasını teşkil ediyordu." (Topçu, 2010: 11, 2006: 69-70)⁷ ya da "*Bir Türk ferdî, biyolojik bakımdan yirmi, otuz, kırk... yaşında olabilir. Fakat ruhî bakımdan o, bin yaşındadır. Türk'ün tarihi kadar eskidir.*" diyen Topçu'nun, bu ifadelerindeki tarihi, "bin yıl" ile sınırlamaması, "Biz bir ahlâk tarihinin çocuklarıyız; ne ırk, ne iktisad

⁶ Topçu'nunkine benzeyen bir perspektif İsmet Özel'de de söz konusudur. Özel, bu çerçevede şunları söyler: "Türkiye'nin istiklâli aleyhine işlenen her cürüm İslamiyet aleyhine işlenmiş sayılır."; "Gafletin görülmesine engel olduğu şey üzerinde yaşadığımız topraklarda Müslümanlığı Türklükten, Türklüğü Müslümanlıktan ayırdığınız zaman vatanı millettten, milleti de vatandan koparmış olacağınız gerçeğidir."; "Tarih İslâmiyete beden olarak Türklüğü tayin etmiştir." Bkz; (2002b: 33, 47, 87)

⁷ D. Mehmet Doğan; N. Atsız, N. F. Kısakürek ve Topçu arasında bir karşılaştırma yapar. Her üç isim de rejime muhaliftirler ve fakat Atsız, rejimle, "din"i büyük ölçüde dışarıda tutan milliyetçiliği üzerinden paralel düşer. Kısakürek ve Topçu ise millî yapının asli unsurunun din olması, toprak ve tarihin de bu esasla şekillenmesi hususunda mutabıktırlar. Ayrıca hem Topçu hem de daha çok "mukaddesatçı" nitelemesini benimseyen Kısakürek, son tahlilde, Anadolu merkezli bir milliyetçiliği savunur. Bkz; (2006: 103)

endişeleri ahlâkımızı sarsmaz.” dememesi, “Dokuz asır önce Anadolu’da Türk milliyetçiliğini Malazgirt’le başlatan ruh”tan söz açmaması yahut binlerce yıl daha geriye gitmesi, “ırk”ı esas alması gerekmez miydi? (Topçu, 1998e: 154, 1998c: 84)⁸ Fakat o, yukarıda da işaretlendiğinde, Türk’ün miladını, bir ırkın tarihiyle değil İslâmı başlatmaktadır. Özcesi, Topçu “ırk” kelimesini kullandığında dahi bu ifadeyi “ırkçı” bir itkiyle kullanmamaktadır. (Tıpkı İstiklal Marşı’nda kullanılan -ırk- sözcüğünün de, Marşın genel ruhundan anlaşılacağı üzere, ırkçı bir motivasyonla kullanılmamış olması gibi).⁹

4. MİLLET, YURT VE DİN SFERLERİ BAHSİNE EK: İSLÂMCILAR VE TURANCILARIN YANILGILARI

Topçu yönüyle, Türk milletini kuran ve soy, iktisat, dil, tarih... birlikleri gibi bütün diğer vektörleri kendi etrafında toplayan bir maddî diğeri de ruhî iki ana prensip söz konusudur. Bunlar da Anadolu yurdu ve İslâm dinidir. Dolayısıyla millet, yurt ve din sferleri ya da Türk, Türkiye ve İslâm söz konusu edildikte biri diğerlerinden bağımsız olarak görülebilir değildir. O, işte bu millet, yurt ve din; Türk, Türkiye ve İslâm hususlarında, dolayısıyla da millet ve milliyetçilik vakiasını doğru tespit edebilme noktasında hem islâmcılar hem de turancıların yanlış değerlendirmelerde bulundukları fikrindedir. Ona göre islâmcılar daha çok toprak-yurt ve emek ile ilgili düşüncelerinden, fakat ayrıca dini, milletten ayırmalarından ötürü

⁸ Topçu, bir başka yerde de “Şaşkınlık millet vatanını unutup ırkın vatanına göz diktiler.” diyerek kendi anlayışını, ırkçılıktan bir kez daha ayırır. Bkz; Topçu, (1998a: 17, 2010: 78) *Türk milliyetçiliğini başlatan ruhu* tarihlendirme bağlamında ise Malazgirt’i merkezileştiren Topçu’nunkine benzer bir perspektif, *İstiklal Harbi* ile bağ kurulmak suretiyle İsmet Özel’de de tezahür eder. Özel’e göre, “İstiklal Harbimiz sekiz buçuk asırlık bir çevrimin (1071–1922) tecelli edişinin nişanesi oldu... Çünkü o günlerde... Türklerin omurgası Türkiye, Türkiye’nin omurgası Türklerdi. Türk değilsen Türkiye’de değildin; Türkiye’de değilsen Türk değildin. Hiçbirimiz Arnavut, Çerkez, Pomak, Gürcü, Boşnak, Laz, Arap, Kürt vs.. değildik. Kökenimiz nereye dayanırsa dayansın bizim tohumuzu atmak için işbirliği yapan yerli ve yabancı kâfirlere karşı aynı cephede yüz tutmuş Türklerdik. Bir Müslüman’ın Türk’ten gayri bir şey olduğunu söylemesi, Türkiye’nin düşmanlarıyla işbirliği yaptığına delildi...” Bkz; (2002a: 105)

⁹ Burada, Topçu’nun, “Yüzünün biçimi ve bedeninin yapısı benimkine benzemeyen...” anlayışının da, “Yüzü ve fizyolojik vasıflarıyla benden ayrılanın derin iradesinin benden ayrılmadığını zannedenler, tarihlerinin sorumluluğunu taşıyamazlar.” anlayışının da; ‘Çerkes’, ‘Arap’, ‘Arnavut’ ‘çocuklarına’ yönelttiği eleştirilerin de kendi perspektifiyle tutarlı olmadığı belirtilmelidir. Zira yüzü ve fizyolojik vasıfları ‘farklı’ olan, ‘yüzünün biçimi ve bedeninin yapısı’ farklı olan, “anavatan çocukları” içinde yer almayan bu ve diğer “anasır-ı İslâm” da, Topçu’nun bizatihi kendisinin tanımladığı gerek felsefî ‘ide’ temelindeki gerekse Anadolu kazanında kaynama, kaynaşma... pratik temelindeki, aynı bir Türklüğün içinde yer almaktadırlar (Topçu’nun kendi paradigmasıyla uyuşmayan ilgili bakış açılarına örnek olarak Bkz; (1998e: 77, 129, 132, 1998b: 56)

de, turancılar ise soy ile ilgili bakış açılarından ve yine iki sferi birbirinden; “dini milletten ayırdıklarından” dolayı yanılgıya düşmüşlerdir. (Topçu, 1997a: 157, 1998e: 134-135, 2006: 78) Topçu, bir millet-kurmak için, bir soyun çocukları olma niteliğinin yetmediği görüşündedir. Zira soy denilen mücerret tasavvur, millet denilen müşahhas realitenin üstünden adeta kayarak dağılmaktadır.

Bir karşılaştırma yapılacak olunursa eğer, misalen Lâtin kavminin Fransız, İtalyan, İspanyol milletlerini kurması gibi, Türkler de, Asya’nın her tarafında ve birçok göçlerle işte bu topraklarda bir millet kurmuşlardır. Bu insanları Anadolu’da yeni bir millet hâlinde birleştiren büyük zaruret ise toprak ve iktisadın yarattığı zaruret olmuştur. Başka bir söyleyişle, toprak ve emek birlikleri ‘dilek’ birliğine uç vermiş, bu mânada taibiat, insan-yaratıcı olmuştur. Bu milletin halkını sonuçta bu toprak yaratmıştır. Lâkin işte “*Bu hakikatten gafil olan memleket çocuğu, zaman zaman soydan ve yurttan ayrı islâmcılık, yine yurt toprağından kaçan turancılık gibi bedenden ve kalpden ayrılmış sevdalar peşinde koşmaktan yorulmuş, aldanmış ve memleket mukadderatını herbiri bir devirde aldatmıştır. İslâmcılar bu memleket çocuğunu yetiştiren emek ve toprağın hakkını inkâr ettiler. Coğrafya ile iktisadın millet varlığının iskeleti olduğunu, İslâm’ın da ona hayat verici ruh olduğunu, ruhun bedenden, beden de ruhtan ayrılamayacağını düşünmediler. Turancılığa gelince, bu ülkünün daha hareket noktası çürüktü: turancılar, soyu milletle karıştırıyorlardı. Hakikatte yalnız bir Lâtin milleti, Cermen milleti, İslâv milleti olmadığı gibi bir Turan milleti de olamazdı... En hayatî menfaat ve alâkaların, ruhu ve maddeyi kuvvetlendiren ve bağlayıcı olan ve ancak bir ülke, bir yurt coğrafyası üstünde mümkün olan “sürekli münasebet” meselesi gibi en esaslı bir olayın inkârına varan bu görüşün gerçeğe ilgisi yoktur. Eğer, bugün dağınık yaşayan Oğuzlar arasında bir dil, din ve dilek birliği varsa, bu da onların evvelce toplu yaşamış olduklarını, bir arada yaşayışın sevinç ve elemelerini, menfaatlerini paylaşmış bulunduklarını gösterir. Yoksa niçin aynı dili konuşan İngilizlerle Amerikalılar bir millet değildirler?”* (Topçu, 1998e: 134-135) Ezcümle, Nurettin Topçu’nun Anadolucu-milliyetçiliği, ‘Anadolu’da bugünkü ruhumuzu kazanmadan önce Orta Asya’da bağlandığımız geleneklerle soy esasına dayanan bir milliyetçilik iddiasını yaşatmakla’ ve ‘Anadoluculuğun gerçekçi, ruhçu milliyetçiliğinin karşısına maddeci, ütopist bir milliyetçiliği koymakla’ (Topçu, 1997a: 158-159) itham ettiği Turancı-milliyetçilikle o kadar bağdaşmaz durumdadır ki merhum şu nitelemeleri dile getirmekten sakınmaz: “Turancılık, dâvacıları farkında olsun olmasın, milliyetçilik dâvamızın tezi değil, antitezi oldu”, “Turancılık... son asırlarda içinden zayıflatılan büyük millî ruhun Anadolu’nun toprağında kendi kendisini inkâr etmesi gibi bir sapıklıktı[r]”

(Topçu, 1997a: 155), “Anadolu’nun tarihini ve toprağını gözlerden uzaklaştırarak, yerine mevhum bir Turan ülkesini ikame eden Turancılar, bugünkü kültür ve iman buhranımızın ilk mesulleridir.” (Topçu, 1998e: 36)

5. TEMEL KARŞITLIKLAR

Topçu’nun, felsefe ile milliyetçiliğin geçtiği düşünce dünyası sadece millet, yurt ve din sferlerine değgin olumlu perspektifler üzerinden değil, belirli kavram, kurum ve zihniyetlere karşı belirginleştirilen olumsuz tepkiler üzerinden de billurlaşmaktadır. Mevzuya bu çerçevede bakıldığında, onda Batı’nın, merkezi bir karşıt-ağırlığa tekabül ettiği görülecektir.

5.1. Avrupa ve Amerika

Batı, bir “Fikir ve Sanat’ta Hareket” öncüsü olan Topçu için, hani neredeyse, ‘ne’yi savunuyorsa onun karşıtı konumundadır. Batı, hem Topçu’nun sahiplendiği değerlerin karşıt kutbu hem de Türklerin, ortaya, Anadolu’da koydukları medeniyeti yıkmak isteyen Haçlı zihniyetinin sembolüdür. Sömürgeci Batı, onun gözünde, bu sömürgecilik niteliğini hiç bırakmamış ve Selçuklu-Osmanlı sürekliliğinin zirvelediği Türk; yani İslâm medeniyetini yok etmek isteyen bir rakip ve bir tarihî düşman olmuştur. Batı’nın sömürgeciliği onun doğasında varolan şiddet kültüründen beslenmekte ve tarihsel-toplumsal olarak bu şiddet kültürü üzerinde/n temellenmektedir. Kendi sözleriyle: “*Avrupalı insan ya zorbadır ya esir. Ya bir zalim hükümdarın zulmüne alet olan süngüyü tutuyorsunuz, ya da süngü altında inleyen esirsiniz.*” (Emre, 2006: 43, Topçu, 1998e: 212, 1997a: 26-27, 1998b: 113) Yahudilik ve Masonluk’u da havi Batı, coğrafi değil kültürel bir belirleme olma bağlamında Nurettin Topçu’nun gözünde salt Avrupa’dan ibaret değildir. Batı’nın; dünyayı, teknolojiyi yedeğine alarak sömürmeye çıkan kapitalist karakterini daha bile Amerika temsil etmektedir.

Söz konusu edilen vakıanın, ‘nitelik’ olması hâlinde, kendi “Hareket felsefesi” örneğinde somutlaştığında Batı’dan yararlanılmasına negatif bakmayan Topçu açısından, Batı’nın, Avrupa yakası, Descartes’tan Kant’a, Spinoza’dan Heidegger’e, Bergson’dan Blondel’e üst düzey kültür ve felsefe verimlerine-isimlerine sahip olma anlamına da gelirken, aynı Batı’nın, Amerika yakası, onun için, ziyadesiyle, köksüzlük, vahşi kapitalizm, kaba güç ve sömürgeciliktir. Türkiye de, ne yazık ki derinlikten uzaklık ve kapitalist sömürü anlamlarına gelen “*Amerikan kültür ve medeniyetinin istilâsına uğra[mıştır]. Bu kültürün esaslı karakteri, bir prensip ve dâvaya inanan ve bu inancın etrafında sistemleşerek hayat kazanan izah tarzlarından zihinleri sıyırmak, yalnız göze, kulağa ve dimağa hitap eden eşyanın bilgisiyle yetinmekti[r].*” (Topçu, 1998e: 198, Emre, 2006: 45)

5.2. Kapitalizm ve Komünizm

“Amerika komünizme düşmandır; komünizm de müslümanlığa düşman olduğu için Amerika’yı desteklemek her müslümanın üzerine vaciptir; bu belki de bir cihaddır.” şeklindeki akıl yürütmeleri, Topçu için katıyen geçerli değildir. Bu tür akıl yürütmeleri, dahası, İslâm âleminin sefaletler mahşeri olan bugünkü halinin sebebinin gerçekte asırlardır din adına yapılan zulüm ve zilletler olduğunun bir göstergesidir. Aynı biçimde, *“Komünist düşmanı mısın? O halde milliyetçisin”* mantığı da geçerli olamaz. Zira böyle diyenlerin bir kısmı kültürel olarak genelde Batıya, özelde Amerikaya bağımlıdır ve onlar, -‘memleket sefaletinden ızdırap duymayan bu mesuliyetsiz ve merhametsiz burjuva zihniyeti- milliyetçi olmak şöyle dursun, kendi milletlerini, ancak ‘az bir ücretle çalıştırdıkları işçilerin hizasında’ aramaktadırlar! (Topçu, 1998b: 177, 220, 1997a, 157) Batı’nın kendi içindeki kapitalizm-komünizm gerginliğine de dikkat çeken Topçu; komünizmin, kapitalizmin hakiki fakat gayrimeşru çocuğu olduğu kanaatindedir. Kapitalizm ise büyük sanayinin eseridir. Bu büyük sanayi kapitalizmi ile ezilen işçi kütlelerinin isyanından ve intikam hareketinden; komünizm doğmuştur. Yani o, kapitalizmin kendi içinden fıskırmıştır. Komünizm, “kütle” eseri olduğu için de “millet” düşmanıdır. Zira millet, “kütlelerle” değil ancak fertlerle, fertlerin hür sesi ile, şahsiyetle millet olabilmektedir. Kapitalizm ve komünizm karşıtlığı aksında, Türk milliyetçiliğinin temeli otoriteli bir devlet olmalıdır. Zira bu temel cesaretle atılmazsa eğer, enternasyonal akımlarıyla komünizm ve kozmopolit kuvvetleriyle Amerika, Türk milliyetçiliğini boğacaklardır. (Topçu, 1998e: 128, 1997a: 30)¹⁰

Batı’ya yönelik olarak negatif düşünceler serdeden bir düşünürün, Batıyı-taklit etmeye olumlu bakması kuşkusuz beklenemez. Ona göre, *“Batılılaşmak, milliyetçiliğe veda etmektir.”* Topçu bu bağlamda, Türk’ün, Batı taklitçiliği dâhil her tür taklitçilikten uzak durması gerektiği kanaatindedir: *“Yaratıcılığın yerini taklitçiliğin tutmuş olması, bu hatalı yol, son üç asırlık devrimlerimizin verimsizliği ile nihayetlendi: Üçyüz yıldan beri bizi olduğumuz yerde bocalattı ve daima gerilettiler. Biz İslâm ruhunun gerçek sahibi ve vârisi iken kıtalara medeniyet götüren bir millettik. Arap taklitçiliği yaratıcı şuuru gölgelediği devirlerde ululuğumuzu kaybettik. Geçen asırdan beri sahneye çıkan yeni taklit rüzgârı sırasile bizi Fransız, Alman, Amerikan modalarına tâbi kıldıktan sonra, ruh ve kültür buhranı iradesiz varlığımızı bir yandan Japon kıyılarına öbür taraftan Çin ve Sılav*

¹⁰ İsmet Özel’e göre de, “Türklüğün yerini fark edebilmek için anti-kapitalist bir zihniyetin ufkunu kolaçan etmemiz gerekiyor.” Bkz; (2002b: 93)

dâvası olan anarşist bir sistemden gıdalanmaya kadar götürdü.” (Topçu, 2003: 1, 1997b: 23)¹¹

5.3. Makine, Teknik, Teknoloji ve Sanayi

Batı'ya, Batı'nın sömürgeciliğine, emperyalizmine, kapitalizmine karşı çıkan Topçu, ayrıca hem insanı kendi şartlarına uydurmak suretiyle hürriyetinden mahrum bırakan 'makine'ye, hem de 'putlaştırıldığını' söyleyerek tekniğe itiraz eder. O, Anadolu'nun, teknik medeniyetin sömürge ülkesi haline getirilmesinden şekvacı olur. Topçu'ya göre: “XIII. Yüzyıldaki Moğol istilâsından sonra buradaki hercü merc manzarasının, XX. Asırda teknik ve demirin istilâsiyle... yepyeni bir renk ve şekil altında tekrarlanmaya hazırlandığını görmek kehânet değildir.” Benzer tarzda büyük sanayiye de muhalif olarak “... her yerde büyük sanayiın ruhsuz saltanatı, müslüman Türkün ince ruhunu ve ruhanî zevkini yere sermektedir.” der ve bu çerçevede “tabiata dönüş”ten bahseder. (Topçu, 2010: 19, 2004: 15 vd)¹²

‘Millî karakteri zedelediğini’ düşündüğü büyük sanayiye olumsuz bakan Topçu, hâliyle, kapitalist-sanayileşme yoluyla kalkınma fikrinin de karşısındadır. Türk düşüncesinde sağ ve sol zihniyetlerin müştereken benimsemiş bulundukları *sanayileşme yolu ile kalkınma düşüncesi* onun dünyasında olumlu bir yankı doğurmaz. Topçu bunun yerine, açık seçik biçimde endüstrileşme ve teknoloji karşıtı bir tutumu benimser. Feridun Yılmaz'a göre, Topçu, mevcut iktisadi düzeni oluşturan kapitalizmi Türk sağında *en belirgin tarzda* reddeden tek isim gibi durmaktadır. O ayrıca, sözü geçen kapitalizme, endüstrileşmeye, teknolojiye karşıt olduğu gibi, büyük sanayi marifetiyle gerçekleştirilen birikimin kendisine de karşıdır.

¹¹ Topçu sadece taklitçiliği eleştirmez, taklitçiliğin-eleştirisini de eleştirir! Ona göre, “...muhafazakâr zümre, Batı taklitçiliğini protesto ederken sade taassubunu kullandı. Onlar için mesele, sadece Batı'ya benzememek dâvasıydı. Millî varlığımız hakkında bir fikirleri yoktu...” Bkz; (2010: 11)

¹² Necip Fazıl Kısakürek, Topçu'ya ilişkin hatıratının bir yerinde, onun, “Artık kendimi tabiate vereceğim. Ondan başka kucağına atılacağım hiçbir şey tanımıyorum!” dediğini belirtir ve bu perspektifi eleştirir (Bkz; 1985: 392). Bu *tabiata dönüşü* Topçu, ‘makine uygarlığı’ eleştirisi bağlamında ortaya şöyle koymaktadır: “Makine, ruhun feryadını tıkayarak boğmuş. Kurtuluşun tek çaresini yeniden tabiata dönüşte arayanlar yanılmıyorlar. Ancak bu dönüş, tabiatla Allah'a açılan kapıyı aramak için olmalıdır.” (2010: 154) Burada, ‘Allah'a açılan kapıyı aramak için’ vurgusu önemlidir. Ayrıca, “Tabiattan Tanrı'ya tırmanmak, hakikat yolculuğunun son çabasıdır. Çünkü tabiat, dostların dostu olan büyük Dost'a, Allah'a ulaşmak için hakikate dayalı bir merdivendir.” (1997c: 74) ve “İlahi emir Kur'an'da yazılıdır. Ancak önceden kâinata kanun halinde saçılmış bulunuyor. Kur'an, kanunun kitabıdır. Tabiatın eğer bir ruhu varsa o, tabiat kanunudur. “Ruh, Rabb'immin emrindedir” (2010: 141) sözleri de ona aittir. Tabiat; bütün kainat; kozmos ile “kendini bilmek” arasındaki bağı ilişkin olarak da bu makalenin (1.1.) kısmındaki Stoacılık değerlendirmelerine bakılabilir.

Büyük sermaye sahipliği ile milliyetçiliğin yanyana yaşayamayacağını belirtir. Ki bu yönüyle yalnızca sağ değil ama aynı zamanda sol düşünce bakımından da oldukça özgün bir duruşu dillendirmiş olmaktadır. (Gündoğan, 2000: 92, Yılmaz, 2009: 487-488, Ögün, 1992: 108, 1993: 33, Topçu, 2010: 41, 1997b: 29)

6. SONUÇ

Topçu muasır Türk düşüncesinin en orijinal ve otantik isimlerinden biridir. Kendisi, Sorbon'da felsefese doktoraşı yapan ilk Türk olduğu gibi, neşrettiği "Fikir ve Sanat'ta Hareket" dergisi de, entelektüel düzeyi, felsefi artalanı, milliyetçi ve İslâmi camiada pek de dillendirilmeyen farklı görüşlere ev sahipliği yapması gibi yönler bakımından birçok ilkin sahibidir. O bu *Hareketi* ile, salt felsefe ve milliyetçiliğinin yekdiğeriyle geçişmesini sağlamakla kalmaz, bir de döneminin hem Tek-parti iktidarının hem de Turancı çevrelerinin savunmadığı bir Türklük anlayışını savunur. Merhum, her iki kesimden de bariz biçimde farklılaşarak Anadolu gerçeğini temel almıştır. Burada resmi ideolojinin de "pan" hareketlere; pan-türkçü, pan-sosyalist, pan-islâmi hareketlere sıcak bakmadığı dolayısıyla Topçu'nun Anadolu-Türkiye merkezli *hareketi* ve milliyetçilik anlayışıyla, Tek-parti iktidarının anlayışı arasında bir benzeşme olduğu düşünülebilir. Ama, Topçu, resmi anlayıştan da, benimsediği felsefi görüşle, Hareket felsefesinin metafizik içerimleriyle, anti-pozitivizmiyle, Tek-parti iktidarının bizatihi kendisine yönelttiği eleştirilerle ve taşıdığı İslâmi kaygılarla net biçimde ayrılır. Süleyman Seyfi Ögün'ün söyleyişiyle, "Anadolucular ve Kemalistlerin açısından, milliyetçiliği coğrafi bir gerçekliğe oturtmanın dışında ortak hiçbir düşünce yoktur." (Ögün, 1993; 44)

Topçu, genel geçer islâmcı akımlardan bhusus siyasal-islamcı görüşlerden de kendisini açıkça farklılaştırmaya dikkat eder. İslâmcıları, "İslâmi Sömüren Siyaset" başlıklı yazısında olduğu gibi sert ve ağır biçimlerde eleştirmekten, "Dini sömürme yolunda İslâmcılar İslâm'ın içteki düşmanları ile yarışmaktadırlar" yahut "Din hareketleri son elli senenin ilk yarımında İslâm'ın ruhunu hançerlemekle, ikinci yarımında ise İslâm'ı kalkındırma bahanesi ile onu madde alanındaki hareketlere, menfaatlere ve numayıslara aktarmakla geçti." (Topçu 1998c: 106-109, 2010: 83) demekten kaçınmaz. O, vakıya, enternasyonal değil hep tarihi gözeterek yerli-milli bir perspektiften bakar. Yurt ve millet gerçekliklerini zinhar gözardı etmez. Bu perspektifte, pergelin sabit ayağı ve merkezi tartışılmaz tarzda bu topraklarda; Anadolu'da; Türkiye'dedir. Diğer ayak ise bir yandan Mevlâna'larla Yunus Emre'lerin, "Hacı Bektaş'ların, Hacı Bayram'ların imaniyle" akıp gelen arı duru bir tasavvuf zenginliğinin ve milli kültür

birikiminin eşliğinde, öte yandan ise Hareket felsefesinin yol arkadaşlığında Batı'ya, Batı'nın üst düzey kültürel verimlerine açılır.

Topçu'nun Türk milliyetçiliğinde, milliyetçiliğin yeni bir akım olmadığına altı hususen çizilir. Bu, önemli ve ayırt edici bir niteliktir. Aksi tutumları, "... *şuurunu, izanını, idrakini bütün bütün kaybedenler gibi bin yıllık tarihimizi inkâr ederek, milliyetçiliği asırların başlarından, yani gerçekte milliyetçiliğin iflasına başladığı zamanlardan başlatıyoruz*" diyerek eleştirir. Ona göre, milliyetçilik, Peygamber duasına mazhar olan bir hükümdarın; Fatih'in bırakmış bulunduğu asıl muhteşem mirastır. Bu miras içine, Yavuz Selim'i de, Gazi Osman Paşa'yı da, Mehmed Âkif ve Hüseyin Avni'leri de alır. Ki, bu işin Fatih'ten öncesi de vardır. Osman Bey'den başlayarak Kayıoğulları, Anadolu'da meydana bir millî birlik getirme iradesine, idrakine, idealine zaten sahip idiler. Bu milliyetçiliğin miracı ise göklere, Çanakkale'nin toprağına gömülen gövdelerden yükselen imandır. İstiklâl Savaşını başaran da bu imandır. Ki, 'milliyetçi olmak için de milletin kendine imanla güvenmesi lâzımdır.' (Topçu, 2004: 55) Yine Fatih'ten önce, Anadolu'da, etrafına hakim bir büyük müslüman-Türk devleti kurma iradesi Yıldırım'ın da kalbinde yer almıştır ama bu dâvayı başaran neticede Fatih olmuştur. İslâm'ın ruhunun, havasına ve toprağına sindiği Anadolu'da Osmanoğulları'nın kurduğu ve asırlarca onların eliyle gelişen büyük devletimizin yaşattığı ideal, böyle bir milliyetçilik idi. Türkleştirme ve İslâmlaştırma siyasetini ön plânda tutarak, başından sonuna kadar milliyetçilik dâvasına sadık kalan bu devletin yıkılışını, milliyetçiliğimizin başlangıcı sayanlar, Topçu bakımından, bizden olmayanlarla bizi bilmeyenlerdir. İslâm'ın ruhundan tiksinenler, müslümanlığın temsilcilerindeki zaafıtan da kuvvet alarak, gerçek milliyetçiliğimizi red ve inkâr etmişler, bunun yerine iptidâi kâbile ruhunun hayatında milliyetçilik tohumları ve İslâm yerine totem kültüründe ruh kaynakları aramışlardır. (Topçu, 2003: 14, 1998a: 11-12) Sonuç da bu hâlde, mutlak hakikate yönelen Hareket felsefesi gibi aynı hakikate ve ahlâk davasına yönelen Türklüğün ayırdecı karakteristiklerinin üzerini örten tuhaf bir Türklük ve milliyetçilik anlayışı, dolayısıyla da hem felsefe-milliyetçilik geçişmelerinin ötelenmesi hem de millet, yurt, din sferlerinin bütünleşikliğinin gözlerden kaybolması hasebiyle hüsrân olmuştur.

Topçu yönüyle, bir idare, öncelikle Allah'tan mesuliyet iradesini almalı ve aynı zaman dilimi içinde hem halk karşısında sorumluluk taşıma hem de millet fertlerinin ihtiraslarına gem vurabilme iktidarına sahip bulunmalıdır. Değilse eğer rejim, haklı ve âdil bir milliyetçilik rejimi sayılamaz. Onun Hareket felsefesinde hareket nasıl ki, insan ile Allah'ın bir terkibi oluyordusa, milliyetçiliğinde de gaye insanlığı Allah'a doğru yüceltmek olmaktadır. Bu, ayrıca onun düşüncesinde felsefenin, siyasi olarak da 'yapıcı' bir rolü üstlendiği, Hareket felsefesi ile milliyetçi

hareketinin yekdiğeriyle geçiştği aslı boyuttur. ‘Milliyetçiliğimizin gayesi, insanlığı, Allah’a doğru yüceltmektir’ diyen Topçu’nun, açıklıkla söylenmelidir ki beklentisi, isteği, iradesi, kendisine yöneldiği ‘hareket’i, ‘din devleti’ ya da teokratik rejim değildir. Bu tür bir arayışının olmadığını netlikle dillendirir. Bu bakışta, “Din bir dünya saltanatı değildir. Onun siyasetle ilişkisi olamaz” ve şöyle der: “Mesuliyet iradesinin Allah’tan geldiğini söylemiştik. Bundan, dinî devlet mi kastediyoruz?.. Asla. Din müesseseseleşince herhangi bir ferdin eline geçiyor. Bizim istediğimiz, devlet kurucusunun, kendi iradesini Allah’a teslim etmek dâvasıdır. Bu gidiş, bütün bir devlet psikolojisini yaratacaktır...” (Topçu, 1998b: 130, 1997a: 23, 1998c: 114, 1997b: 161, Kök, 1998: 168)

Nurettin Topçu’nun, nasıl ki, materyalist ve pozitivist bir felsefeyi benimsememiş ve işlememişse, aynı tarzda materyalist ve pozitivist, giderek de ırk-motivasyonlu bir milliyetçiliği de öyle benimsemeyip işlemediği anlaşılmaktadır. Merhumun felsefesindeki metafizik; ontolojik; mistik temayül, milliyetçiliğinde de tebarüz etmektedir. Ve fakat bu tutum, realiteden kopuk bir idealizm yahut maddesi olmayan bir ruhçuluk anlamına, Topçu’da, bilhassa gelmez. Ki, iktisadiyata, toprağa, muayyen bir sosyalizme daha bile etli, kanlı, canlı bir sfer olarak yurda verilen merkezî ağırlık, onun pür ruhtan da, pür maddeden de değil, ikisinin bütünleşikliğinden söz açtığını, iki sferi yekdiğeriyle geçişir tarzda eklemlendiğini açığa çıkarmaktadır.

Milliyetçiliğini bir tahakküm sermayesi olmaktan koruma; siyasî hezeyanlardan sıyırma; ilmî ve samimi bir iddia zarfı içinde tutma; bir itham vesikası veya zafer silahı gibi kullanımdan uzaklaştırma; bir dünya nizamı ve insan felsefesi kılma, yani herşeyden önce felsefî bir sisteme bağlama (Topçu, 1997a: 159) yolunda hem büyük uğraşı veren hem de olağanüstü direnç gösteren Nurettin Topçu, hep kendisini çağrıştırarak kullanılan “İsyan Ahlâkı” vurgusuyla, Anadoluculuk anlayışıyla, Marksizmle-tüketilmeyen ve tanımlayıcı karakteristiklerini millet, yurt, din sferlerinden devşiren ruhçu; milliyetçi sosyalizmiyle, Türkiye-merkezli düşüncesiyle, bu topraklardan; Anadolu’dan; yurttan köklenen bir ‘hareket’i inşa bilinciyle, gerek felsefesinde gerekse milliyetçiliğinde sadece ahlâki bir güzergahı takip etme titizliğiyle... Türk düşünce dünyasında ayrı bir konum edinmiştir. Millet, yurt ve dini gözeterek temin ettiği felsefe-milliyetçilik geçişmesi de onun bu ayırtedici konumunun parametrelerindendir. Topçu’nun, sadece miliyetçilik yönüyle değil, diğer siyasal akımlar dahil genel düşünce dünyası itibarıyla da, orijinallik, otantiklik ve kapsayıcı bir ufka sahip bulunma gibi karakteristikler yönüyle pek verimli olmayan bir entelektüel aralıkta sıkışan Türkiye için, esaslı bir referans kaynağı niteliğiyle önemini geçen her gün biraz daha artırdığı son cümle olarak söylenmelidir.

KAYNAKLAR

- Bolay, S. Hayri (1990), *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ank.
- Bruce, Steve and Yearley, Steven (2006), *The Sage Dictionary of Sociology*, Sage Publ., London.
- Cevizci, Ahmet (2002), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yay., İst.
- Cicero, (2000), The Republic and The Laws, Ebenstein, William and Ebenstein, Alan, *Great Political Thinkers Plato to the Present*, “içinde”, 131-140, Thomson Wadsworth Publ., USA.
- Doğan, D. Mehmet (Ocak 2006), Cumhuriyet Devrinde İki Asli Karakter: Necip Fazıl ve Nurettin Topçu, *Hece*, Y: 10, S: 109, ss. 103-118.
- Ebenstein, William (2005), *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, (Çev. İsmet Özel), Şule Yay., İst.
- Ebenstein, William and Ebenstein, Alan, (2000) *Great Political Thinkers Plato to the Present*, Thomson Wadsworth Publ., USA.
- Elibol, Sadettin (Ocak 2006), Muhalif Bir Düşünür Olarak Nurettin Topçu'nun Duruşu, *Hece*, Y: 10, S: 109, ss. 76-80.
- Emre, Akif (Ocak 2006), Nurettin Topçu'da Öteki Dünyalar, *Hece*, Y: 10, S: 109, ss. 42-47.
- Gündoğan, Ali Osman (Mayıs-Temmuz 2000), Nurettin Topçu, *Doğu Batt*, Y: 3, S: 11, ss. 89-105.
- Gündoğan, Ali Osman (Ocak 2006), Topçu ve Hareket Felsefesi, *Hece*, Y: 10, S: 109, ss. 15-22.
- Kara, İsmail (Temmuz 2000), Bir Siyasi İhya Hareketi: Nurettin Topçu'da Siyaset ve Devlet Felsefesi, *Dergâh*, C: XI, S: 125, ss. 18-21.
- Kara, İsmail (Ocak 2006), Bir Siyasi İhya Hareketi: Topçu'da Siyaset ve Devlet Telakkisi, *Hece*, Y: 10, S: 109, ss. 244-254.
- Kısakürek, Necip Fazıl (1985), *Bâbîâli*, b.d. Yay., İst.
- Knowles, Elizabeth, (Ed) (2001), *The Oxford Dictionary of Quotations*, Oxford Univ. Pr., New York.
- Kök, Mustafa (Mart-Nisan 1998), Felsefenin Medeniyet Yaratmadaki Rolü ve Nurettin Topçu, *Türk Yurdu*, C: 18, S: 127-128, ss. 166-169.
- Kök, Mustafa (Temmuz 2007), Hareket-Dergâh Çevresinde, *Dergâh*, C: XVIII, S: 210, ss. 16-20.
- Öğün, Süleyman Seyfi, (1992) *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, Dergâh Yay., İst.
- Öğün, Süleyman Seyfi (1993), Zor Zamanda İlkeli Düşünmek ya da Nurettin Topçu ve Mehmet Ali Aybar, *Türkiye Günlüğü*, S: 22, Bahar, ss. 29-39.
- Özel, İsmet, (2002a) *Cuma Mektupları VI*, Şule Yay., İst.
- Özel, İsmet, (2002b) *Cuma Mektupları VII*, Şule Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (1997a) *Ahlâk Nizamı*, Dergâh Yay., İst.

- Topçu, Nurettin, (1997b) *Türkiye'nin Maarif Davası*, Dergâh Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (1997c) *Var Olmak*, Dergâh Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (1998a) *Büyük Fetih*, Dergâh Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (1998b) *İradenin Dâvası Devlet ve Demokrasi*, Dergâh Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (1998c) *İslâm Ve İnsan Mevlâna ve Tasavvuf*, Dergâh Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (1998d) *İsyân Ahlâkı* (Çev. Mustafa Kök-Musa Doğan), Dergâh Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (1998e) *Yarınki Türkiye*, Dergâh Yayınları, İst.
- Topçu, Nurettin, (Temmuz 2001) İnanmak ve Sevmek, *Dergâh*, C: XII, S: 137, ss. 24.
- Topçu, Nurettin, (Temmuz 2003) Fatih'in Milliyetçiliği, *Dergâh*, C: XIV, S: 161, ss. 1, 14-16.
- Topçu, Nurettin, (2004) *Amerikan Mektupları Düşünen Adam Aranızda*, Dergâh Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (2005) *Ahlâk*, Dergâh Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (2006) *Sosyoloji*, Dergâh Yay., İst.
- Topçu, Nurettin, (2010), *Kültür ve Medeniyet*, Dergâh Yay., İst.
- Yılmaz, Feridun, (2009), Türk Sağı ve Ekonomi Fikri, (Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 9 Dönemler ve Zihniyetler*, "içinde": ss. 474-496, İletişim Yay., İst.